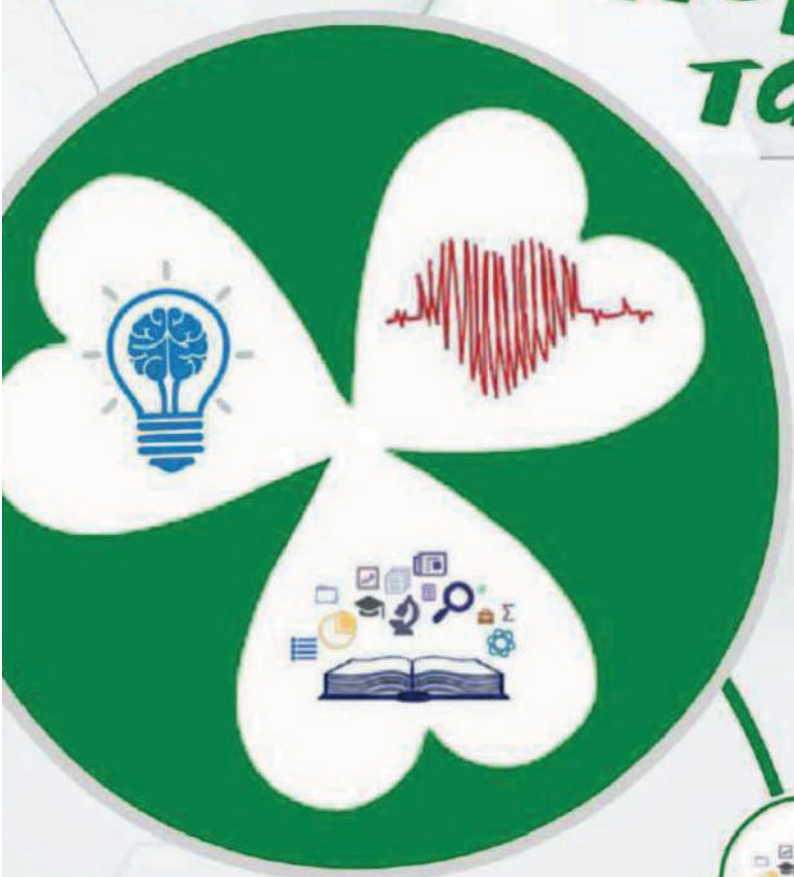

Наукові перспективи
Видавнича група

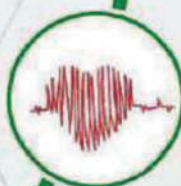
Перспективи та інновації науки

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "МЕДИЦИНА"

№6(52)2025

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва",
Центру дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 6(52) 2025

Київ – 2025

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of Spiritual and Moral
Education**

*with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv",
Nutrition Center of Natalia Kalinovska*

"Prospects and innovations of science"

(Series" Pedagogy ", Series" Psychology ", Series" Medicine ")

Issue № 6(52) 2025

Kiev – 2025

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6\(52\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6(52))

«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2025. № 6(52) 2025. С. 2216

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023 № 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 16.06.2025, № 7/6-25)

*Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва",
Центру дієтології Наталії Калиновської.*

Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Заступник головного редактора: Торняник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григоріївна — кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенєва Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна — доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пілі (м. Піла, Польща)
9. Гвожджевський Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Гетманенко Людмила Миколаївна - старша викладачка кафедри природничо-математичної освіти і технологій Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

Кривоніс М.І., Лахмотова Ю.В. <i>ІНТЕГРАЦІЯ EDTECH У ВИКЛАДАННЯ УСНОГО ПОСЛІДОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ З КИТАЙСЬКОЇ МОВИ ТА ТЕХНІКИ НОТУВАННЯ</i>	629
Кубік М.А., Мартинюк С.В. <i>ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ГОТОВНОСТІ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМ ДЛЯ РОЗРОБКИ ТА ОЦІНКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ</i>	644
Лісовий М.І., Балтремус В.Є., Рисинець Т.П. <i>ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПЕРСОНАЛУ ЗВО: МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ</i>	656
Ма Лі <i>«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ВАЛЬДОРФСЬКИХ ШКІЛ КНР»</i>	667
Метельська Н.Й., Мишко Н.М. <i>ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПСИХОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ МОЛОДІ</i>	679
Нижник Т.О. <i>ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ</i>	694
Паламарюк І.В. <i>ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ В ДІЇ: ПЕРЕВАГИ, ТРУДНОЩІ Й УСПІХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ШКІЛЬНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ЖУРНАЛІВ</i>	709
Пилаєва Т.В., Матвійчук О.М., Павлова Л.В. <i>РОЛЬ ОНЛАЙН-ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ІТ-ОСВІТИ</i>	721
Попович О.М., Атрощенко Т.О., Граб О.В. <i>ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</i>	733
Потапчук Т.В., Макарук О.Л. <i>ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ</i>	744
Рефель В.І. <i>РОЗВИТОК ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ</i>	757
Ручаковський В.П., Федчишин О.М. <i>ЕКСПЕРИМЕНТ ТА МОДЕЛЮВАННЯ У ФІЗИЦІ ЯК ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ТА ІНЖЕНЕРНИХ НАВИЧОК</i>	768

УДК 373.2.015.31:373.2.091.4-049.7 Сухомлинський

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6\(52\)-733-743](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-6(52)-733-743)

Попович Оксана Михайлівна доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел.: (050)181-33-26, <https://orcid.org/0000-0002-0321-048X>

Атрощенко Тетяна Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел.: (050) 878-76-38, <https://orcid.org/0000-0003-4595-1662>

Граб Ольга Володимирівна доктор філософії, асистент кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел.: (098) 433-50-73, <https://orcid.org/0000-0002-5970-1579>

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті проаналізовано педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського та доведено їхню актуальність в сучасній практиці виховання дітей дошкільного віку. Зауважено, що сучасне суспільство стикається з глибокими моральними й духовними викликами, тому особливого значення набуває пошук ефективних шляхів виховання підростаючого покоління, серед яких – класична педагогічна спадщина, яка витримала випробування часом і є ефективною. Автори зосередили свою увагу на педагогічних ідеях Василя Олександровича Сухомлинського, оскільки вони ґрунтуються на гуманізмі, любові до дитини та вірі в її потенціал, спрямовані на розвиток її моральних цінностей, емпатії та відповідальності. Відомий педагог залишив цілісну педагогічну систему, здатну бути орієнтиром для виховної роботи в умовах сьогодення, яка продовжує надихати сучасних педагогів до пошуку нових форм, методів і підходів, спрямованих на всебічний розвиток дитини-дошкільника. Автори аналізують з сучасних позицій ідеї Сухомлинського щодо: засобів педагогічного впливу, які він уважав провідними; важливості казки для всебічного розвитку дітей; етичних бесід як надважкої форми виховної роботи; розумового виховання; громадянського виховання; виховного впливу природи; питання здоров'я дітей та ролі читання для розумового, духовного, естетичного, емоційного розвитку дитини. З огляду на викладене, автори стверджують, що педагогічна спадщина Сухомлинського є надійним орієнтиром у процесі виховання дошкільників. Переконані, що ідеї Сухомлинського допоможуть побудувати освітній процес у закладі дошкільної освіти на основі довіри, співпраці та глибокого розуміння

внутрішнього світу кожної дитини, що є особливо важливим у період модернізації вітчизняного дошкілля. Відповідно, звернення до ідей великого педагога-гуманіста автори вважають не просто даниною минулому, а дієвим кроком до якісної, ціннісно-орієнтованої, сучасної дошкільної освіти.

Ключові слова: діти дошкільного віку, виховання, моральне виховання, трудове виховання, національно-патріотичне виховання, екологічне виховання, здоров'язбережувальна компетентність, педагогічна спадщина Василя Сухомлинського, заклади дошкільної освіти.

Popovych Oksana Mykhailivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Pedagogical Faculty of Mukachevo State University, Mukachevo, tel.: (050) 181-33-26, <https://orcid.org/0000-0002-0321-048X>

Atroshchenko Tetiana Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Pedagogy of Preschool, Primary Education and Educational Management Department of Mukachevo State University, Mukachevo, tel.: (050) 878-76-38, <https://orcid.org/0000-0003-4595-1662>

Hrab Olha Volodymyrivna PhD, Assistant of the Preschool and Special Education Department of Mukachevo State University, Mukachevo, tel.: (098) 433-50-73, <https://orcid.org/0000-0002-5970-1579>

THE USE OF V.O. SUKHOMLYNSKY'S IDEAS IN MODERN PRACTICE OF EDUCATING PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The author has analyzed the pedagogical ideas of V.O. Sukhomlynsky and proved their relevance in the modern practice of preschool education. It has been noted that modern society is facing deep moral and spiritual challenges, so the search for effective ways to educate the younger generation, including the classical pedagogical heritage that has stood the test of time and is effective, is of particular importance. The authors have focused their attention on the pedagogical ideas of Vasyl Sukhomlynsky, as they are based on humanism, love for children and faith in their potential, aimed at developing their moral values, empathy and responsibility. The famous educator left a holistic pedagogical system that can be a guide for educational work in today's conditions, which continues to inspire modern educators to find new forms, methods and approaches aimed at the comprehensive development of the preschool child. The authors have analyzed Sukhomlynsky's ideas from a modern perspective regarding: the means of pedagogical influence that he considered to be the leading ones; the importance of fairy tales for the comprehensive development of children; ethical conversations as an extremely important form of educational work; mental education; civic education; educational influence of nature; children's health and the role of reading for the mental, spiritual, aesthetic, and emotional development

of a child. In view of the above, the authors argue that Sukhomlynsky's pedagogical heritage is a reliable guide in the process of educating preschoolers. We are convinced that Sukhomlynsky's ideas will help to build the educational process in preschool education on the basis of trust, cooperation and a deep understanding of the inner world of each child, which is especially important in the period of modernization of the national preschool education. Accordingly, the authors consider the appeal to the ideas of the great humanist educator not just a tribute to the past, but an effective step towards high-quality, value-oriented, modern preschool education.

Keywords: preschool children, education, moral education, labor education, national-patriotic education, environmental education, health-saving competence, Vasyl Sukhomlynsky's pedagogical heritage, preschool educational institutions.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де суспільство стикається з глибокими моральними й духовними викликами, особливого значення набуває пошук ефективних шляхів виховання підростаючого покоління. Сьогодні педагогіка потребує не лише інновацій, а й глибокого осмислення класичної спадщини, що витримала випробування часом і довела свою ефективність. У цьому контексті набувають актуальності педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського, адже вони ґрунтуються на гуманізмі, любові до дитини та вірі в її потенціал, зосереджені на розвитку її моральних цінностей, емпатії та відповідальності. Сухомлинський не лише окреслив орієнтири для формування гармонійної, духовно багатой особистості, а й залишив цілісну педагогічну систему, здатну бути орієнтиром для виховної роботи в умовах сьогодення, яка продовжує надихати сучасних педагогів до пошуку нових форм, методів і підходів, спрямованих на всебічний розвиток дитини-дошкільника. Його ідеї допомагають будувати освітній процес у закладі дошкільної освіти на основі довіри, співпраці та глибокого розуміння внутрішнього світу кожної дитини, що особливо важливо в період модернізації вітчизняного дошкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського є невичерпним джерелом ідей для виховання підростаючого покоління, яке не втратило своєї актуальності в час стрімких суспільних трансформацій, цифровізації та глобальних викликів.

Ідеї видатного педагога аналізують у своїх працях багато вітчизняних науковців і практиків (І.Г.Баранюк, Л.Д.Березівська, О.А.Дубасенюк, А.М.Залізник, О.В.Сухомлинська, Л.Л.Хоружа та ін.). Праці саме цих авторів ми взяли за основу нашого дослідження. Позитивною вважаємо традицію проведення закладами вищої освіти конференцій різних рівнів, круглих столів, присвячених видатному педагогу. Це дає можливість більш глибоко дослідити педагогічну спадщину Василя Олександровича та використати його провідні ідеї в умовах сьогодення.

Мета статті – проаналізувати педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського та довести їхню актуальність в сучасній практиці виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. В основу Державного стандарту дошкільної освіти покладено традиційні для неї «ідеї гуманістичної педагогіки, спрямовані на гуманне ставлення до дитини, теорії природовідповідності, за якою у дитини треба розвивати задатки та здібності, зберігаючи її природу, ідеї про патріотичне і громадянське виховання, ідеї про використання казки та гри у гармонійному розвитку особистості та актуальну для сучасного етапу розвитку дошкільної освіти в Україні ідею солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до піклування, догляду та розвитку дітей раннього і дошкільного віку» [9]. Відповідно, цінностями дошкільної освіти задекларовано: визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості; щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті; повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду; зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини; цінувати життя і благополуччя як вміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні; розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей; збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями [9]. Усе це дає підстави стверджувати, що перед сучасним дошкіллям постає вагоме завдання, вирішення якого, як ми вже зазначали, потребує не тільки використання інновацій, а й глибокого осмислення класичної спадщини, яка випробувана часом і довела свою ефективність.

Серед відомих вітчизняних постатей, педагогічна спадщина яких наскрізно узгоджується з тенденціями сучасної дошкільної освіти, ми згадуємо Василя Сухомлинського, який повсякчас наголошував на тому, що «дитинство – найважливіший період людського життя, це підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє неповторне життя. І від того, яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму і серця з навколишнього світу, – від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк» [11, с.15].

До провідних засобів педагогічного впливу педагог відносить природу, мову, творчість, працю і акцентує увагу на тому, що дитина за своєю природою – допитливий дослідник, яка відкриває чудовий світ у живих фарбах, яскравих і трепетних звуках, у казці і грі, в своїй творчості, в красі. Це надихає її серце в прагненні робити добро людям. Погоджуємося з О.А. Дубасенюк, що Сухомлинський великого розвивального значення надавав мові в широкому значенні (слово вчителя, книга, мова природи, мова музики, живопису) і вважав, що саме слово покликане пробудити допитливу думку дитини, сприяти виявленню її творчої індивідуальності. Через слово діти мають відчутти нерозривний зв'язок мови з Батьківщиною, культурними традиціями народу [4, с.64].

Особливо актуальними для дошкілля є думки Василя Олександровича про важливість казки для всебічного розвитку дітей. Він вважав казку «життєдайним джерелом дитячого мислення, шляхетних почуттів та прагнень» [11, с.301], «активною естетичною творчістю, яка захоплює всі сфери духовного життя дитини – її розум, почуття, уяву, волю» і зазначав, що «без казки – живої, яскравої, такої, що оволоділа свідомістю та почуттями дитини, неможливо уявити дитяче мислення і дитячу мову як певну сходинку людського мислення й мови»; «завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем..., відгукується на події та явища навколишнього світу» [11, с.303].

Ще одним вагомим засобом «для досягнення цілого ряду багатогранних цілей виховного процесу – суспільних, ідейних, моральних, інтелектуальних, творчих, естетичних, емоційних» [11, с. 32] у книзі «Серце віддаю дітям» педагог розглядає працю. Слід зазначити, що сьогодні фахівці дошкільної освіти послуговуються принципами трудового виховання, представленими Сухомлинським у праці «Павлівська середня школа». Це, зокрема: єдність трудового виховання і загального розвитку особистості: морального, інтелектуального, естетичного, фізичного; розкриття та розвиток індивідуальності в праці; раннє включення у продуктивну працю; різноманітність видів праці; постійність, неперервність праці; елементи продуктивної праці дорослих у дитячій праці; творчий характер праці, поєднання зусиль розуму і рук; спадкоємність змісту трудової діяльності; цілісний характер продуктивної праці; посиленість трудової діяльності; єдність праці та багатогранного духовного життя [13, с. 186].

Надвагомою формою у своїй виховній роботі В. О. Сухомлинський вважав етичні бесіди, які «пробуджують, виховують емоційну чутливість, учать пізнавати світ не тільки розумом, а й серцем» [12, с.451]. Задля цього педагог рекомендує «Хрестоматію з етики», яка містить понад тисячу маленьких оповідань і казок з яскраво вираженим філософсько-етичним змістом.

Детальний аналіз «Хрестоматії з етики» дозволив Л.Л.Хоружій твердити, що «саме під впливом та за активної участі дитини у цих формах відбувається її сходження до моральних висот, визначаються конкретні етичні орієнтири, які виступають рушійною силою розвитку особистості» [14, с.58]. До них авторка відносить: життя (природу, саму людину); волю та права людини (забезпечення відповідної волі у досягненні культурноосвітніх цілей); Батьківщину (Україна як цінність, духовне життя людини будь-якої національності); спілкування та співробітництво як обмін цінностями національно-етнічних культур; красу (гармонія, спрямованість до поєднання людини, природи, продуктів праці, при якому виникає високе почуття краси діяльності); пізнання (культура мислення, культура творчості, самопізнання)» [14, с.58-59].

Знаний педагог уважав пріоритетним розумове виховання, яке називав «однією з тих сфер духовного життя, де вплив вихователя органічно зливається із самовихованням» і був переконаний, що «виховання волі починається з уявної постановки мети перед самим собою, зосередження розумових сил, осмислення

і самоконтролю. Важливе виховне завдання – щоб діти саме в розумовій праці відчували, що таке важко. Якщо дитині в навчанні все дістається легко, у неї поступово виховується лінь думки, яка розбещує дитину, формує у неї легковажне ставлення до життя» [4, с.72]. Сухомлинський переконливо вважав, що обов'язковою умовою повноцінного розвитку дитини, її багатого життя є «розповіді вихователя, що ділить з дітьми всі радощі й прикрощі» [11, с.41].

Досліджуючи ідеї формування гуманістичних цінностей молодших школярів у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського, І.А.Гайдай зауважує, що «громадянське виховання позиціонується ним як головна педагогічна проблема, а у творі «Народження громадянина» розглянуто формування громадянської компетентності на основі людяності й гуманізму. Першочерговою умовою успішного формування рис громадянина педагог вважав організацію емоційно насиченого, діяльного життя школи, розвиток громадянської активності кожного індивіда [3, с.30].

Провідний представник педагогічної думки стверджував, що у «дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем моральних цінностей: безмежної любові до Батьківщини, готовності віддати життя за її щастя, велич, могутність, непримиренність до ворогів Вітчизни [11, с.16]. При цьому рекомендовано враховувати, що «дитячий світ – це особливий світ. Діти живуть своїми уявленнями про добро й зло, честь і безчестя, людську гідність. ...Я завжди вважав за необхідне стати деякою мірою дитиною. Тільки за цієї умови діти не будуть дивитися на вас як на людину, що випадково потрапила за ворота їхнього казкового світу і якій байдуже, що діється всередині цього світу» [11, с. 29].

Зокрема, у праці «Народження громадянина», Василь Олександрович підкреслював, що «саме в молодшому віці, коли душа дуже піддатлива до емоційних впливів, ми розкриємо перед дітьми загальнолюдські норми моральності, вчимо їх азбуки моралі. Привчаючи дітей притримуватися азбучних істин моралі, ми намагаємося, щоб кожна дитина могла щасливо жити і працювати, виховуємо в ній перші громадянські спонування...» [11, с. 294]. Совість та волю дитини він називав основними чинниками моральної поведінки, які «як голос внутрішнього «я», постійно спонукають людину до самоконтролю, мотивують «потребу судити свої вчинки та якості ніби від власного імені» [11, с.158]. Беззаперечною постає така позиція Сухомлинського – «неможливе самоствердження, самовиховання, повага до самого себе. Якщо найважливіші істини моральної культури саме в дитинстві не стали звичкою, втраченого ніколи не надолужити» [11, с. 373].

Саме ці істини є актуальними в умовах сучасних викликів і становлять основу національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, адже його метою є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського

народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян па основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [7]. Відповідно, патріотизм – це «одне з найбільш глибоких почуттів, інтегративна якість, вагома, стійка характеристика особистості, що виражається у її нормах поведінки, світосприйнятті, моральних цінностях та ідеалах і пов'язана з вихованням почуття обов'язку, відповідальності, толерантності, поваги до свого народу, рідної мови, родини, національних звичаїв та традицій, готовності стати на захист інтересів Вітчизни» [5, с.87].

І.Баранюк переконана, що новаторство В. Сухомлинського полягало в тому, що він встановив зв'язок не просто між «зовнішнім світом» і мисленням дитини, а красою природи та мисленням дитини. Всі його методи і прийоми спрямовані на активізацію зв'язку природа (зовнішнє середовище) – мисленнєва діяльність дитини ґрунтувалися на прагненні зробити дитину більш відкритою у сприйманні краси природи. Авторка вважає, що «в «Школі Радості» природа була не наочністю, а образом, що позначений багатьма ознаками художності. Такий образ був здатний впливати естетично, тобто впливати красою. І тут треба зауважити, що художній (естетичний) образ є образом з посиленням потенціалом впливу» [1, с.45].

Проблема виховного впливу природи розглядалася видатним педагогом з позицій екологічного виховання. Василь Олександрович писав: «важливо, щоб перші наукові істини дитина пізнала в навколишньому світі, щоб джерелом думки була краса й невичерпна складність природних явищ, щоб дитину поступово вводили у світ суспільних відносин, праці» [11, с.18]. Сучасні дослідники продовжують цю думку і стверджують, що «дошкільний вік є надзвичайно сенситивним для набуття екологічних знань, досвіду природододіальної поведінки, формування природничо-екологічної компетентності, результатом якої науковці визначають позитивне ставлення до природи» [6]. При цьому, природничо-екологічна компетентність дитини дошкільного віку трактується як «інтегрована якість особистості, що визначає здатність будувати гармонійні відносини з природою, в основі яких – ціннісне ставлення до неї, використовувати набуті екологічні знання, уміння і навички які сприяють природододіальній поведінці, дбайливому ставленню до навколишнього світу» [6].

Однією з ключових компетентностей дитини-дошкільника, згідно з Державним стандартом дошкільної освіти, є здоров'язбережувальна – «здатність дитини до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації; дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності» [9]. Уважаємо, що здоров'язбережувальна компетентність дитини-дошкільника – це інтегрована якість особистості, що виявляється у здатності зберігати, зміцнювати та раціонально використовувати власне здоров'я в повсякденному житті відповідно до вікових можливостей, а її якісне формування можливе за

умови систематичної, цілеспрямованої роботи вихователів у цьому напрямі, наявності позитивного особистісного прикладу дорослих, співпраці з батьками та створення здоров'язбережувального середовища в закладі дошкільної освіти [8, с.107-108]. О.В.Сухомлинська звертає нашу увагу на те, що в антропоцентричній (а точніше, дитиноцентричній за суттю) і холістичній за методологією концепції В.О. Сухомлинського питання здоров'я дітей є наскрізними й всезагальними. Він вирішує їх системно та послідовно і, можна сказати, великою мірою у сучасному розумінні цієї проблематики. Розглядаючи їх крізь призму сьогодення, авторка радить спиратися на програмні твори педагога, і насамперед на праці «Серце віддаю дітям» (1969), де цим питанням приділяється дуже багато уваги, «Павлиська середня школа» (1969), «Народження громадянина» (1970) і збірник «Обережно: дитина!» В.О. Сухомлинський про важких дітей» (2008), де тематично підібрані тексти Василя Олександровича, зокрема й раніше неопубліковані, присвячені різним аспектам освіти і виховання дітей, які мають проблеми як генетичного, так і соціального походження. Тут багато йдеться не лише про фізичне, а й про психічне, розумове здоров'я дитини» [10, с.4]. О.В.Сухомлинська, аналізуючи лексику, яку використовує Василь Олександрович у своїх працях («період дитинства (младенчества) нервової системи», «дитинство мислення», «соціально-психологічний захист дитинства», «інтелектуальні почуття», «постійний вплив людських стосунків», «психогігієна учителя», «самоповага», «дитина – мисляча природа, мисляча матерія», «олюднення знань», «потік інформації», «духовна рівновага шкільного життя», «здоров'я і духовне життя», «естетичний бік фізичного розвитку» тощо), констатує, що він «не лише наш попередник, а й сучасник, оскільки і педагогічна наука, і вчителі нині спрямовують свої пошуки саме у цих напрямках» [10, с.7].

У межах цієї проблеми, як свідчать дослідження О.А.Дубасенюк, Василь Олександрович визнавав вагомість думки, що «проблеми здоров'я поєднуються з казкою, фантазією, дитячою творчістю. Таке поєднання пояснюється тим, що дитяча радість неможлива без гармонії здорового тіла і здорового духу. Василь Олександрович наголошував, якщо дитина, зачарована красою полів, мерехтінням зірок, нескінченної піснею коників і настоєм польових квітів, складає пісню, значить вона уособлює гармонію тіла і духу. Отже, турбота про здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не зведення загальних вимог до режиму, харчування, праці, відпочинку. Це перш за все турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості» [4, с.71].

Л.Д.Березівська, аналізуючи відому працю «Серце віддаю дітям» доводить, що В.О.Сухомлинський надавав великого значення читанню для розумового, духовного, естетичного, емоційного розвитку дитини, зокрема її емоційного сприйняття себе та пізнання світу. Глибокими й промовистими, із філософським і психологічним контекстом є міркування вченого про

необхідність виховання в учнів любові до книжки, читання, рідного слова. Він аргументував, що читання має стати духовною потребою дитини, підлітка, людини на все життя, тобто життєвою стратегією [2, с.20]. Авторка наголошує, що «якщо відкинути ідеологічні нашарування, ідеї Сухомлинського загалом співзвучні із задекларованими положеннями Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». Зокрема щодо популяризації читання як чинника розвитку критичного мислення та інструменту досягнення успіху у навчанні та житті» [2, с.20].

Висновки. Отже, аналіз педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського обґрунтовує висновок про те, що вони не лише зберігають свою цінність, а й набувають нової актуальності у контексті сучасної дошкільної освіти. Гуманістичний підхід, характерний для поглядів відомого педагога, орієнтований на розвиток особистості дитини, виховання в ній моральних цінностей, любові до природи та рідної мови, праці, Батьківщини, повністю відповідає вимогам новітніх освітніх тенденцій. Саме тому вважаємо, що педагогічна спадщина Сухомлинського є надійним орієнтиром для вихователів щодо усіх видів виховання, адже охоплює цілісну систему морального, трудового, естетичного, національно-патріотичного, розумового та фізичного розвитку дитини. Його ідеї спрямовані на виховання особистості, здатної співчувати, мислити, творити й відповідально ставитися до себе та оточення. Переконані, що практичне впровадження ідей Сухомлинського у практику роботи закладів дошкільної освіти сприятиме створенню сприятливого розвивального середовища, в якому дитина зростає щасливою, гармонійною та готовою до подальшого життя. Відповідно, звернення до ідей великого педагога-гуманіста є не просто даниною минулому, а дієвим кроком до якісної, ціннісно-орієнтованої, сучасної дошкільної освіти.

Література:

1. Баранюк І. Василь Сухомлинський про вплив природи на розумове виховання дитини. Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В. В. Радул [та ін.]. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. Вип. 101. С. 44-51.
2. Березівська Л. Ідеї Василя Сухомлинського про духовну потребу дитини в читанні у руслі нових викликів і реалій: за книжкою «Серце віддаю дітям». Науково-педагогічні студії, 2023. Випуск 7. С.9-25.
3. Гайдай І.А. Ідеї формування гуманістичних цінностей молодших школярів у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського. Філософія для дітей. В.О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : Педагогічні читання. Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2017. С.28-33.
4. Дубасенюк О.А. Дитяча творчість як засіб і результат виховання в «Школі радості» В.О. Сухомлинського. Філософія для дітей. В.О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Педагогічні читання. Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2017. С.63-74.
5. Зданевич Л.В., Атрощенко Т.О., Фроленкова Н.О. Національно-патріотичне виховання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 90. С.84–88.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 6(52) 2025

6. Іванова В.В., Атрощенко Т.О. Позитивне ставлення до природи як результат формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. Педагогічна Академія: наукові записки, 2024. № 13.

7. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ МОН України № 527 від 06.06.2022 р. URL: <https://drive.google.com/file/d/1BdJsxljlNxfuу3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>

8. Попович О.М., Романченко А.С. Характеристика здоров'язбережувальної компетентності дитини-дошкільника. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції (15 травня 2025 р., м. Мукачєво). Мукачєво: Вид-во МДУ, 2025. С.106-108.

9. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

10. Сухомлинська О. Думки В.О. Сухомлинського про здоров'я дітей в історичній перспективі. Рідна школа, 2012. №7. С.3-7.

11. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. [редкол.: О. Г. Дзєверін (голова) та ін.]. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 3 : Серце віддаю дітям ; Народження громадянина ; Листи до сина. 1977. 668 с.

12. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу /Вибрані твори в 5- ти т. Т. 1. Київ: Радянська школа, 1976. С. 403-641.

13. Сухомлинський В.О. Пависька середня школа / Вибрані твори у 5 т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 4. 1976. С. 7-390.

14. Хору́жа Л.Л. Етичні домінанти виховання особистості (за матеріалами «Хрестоматії з етики» В.О.Сухомлинського). Збірник наукових праць «Педагогічні науки», 2009. №53. С.57-61.

References:

1. Baranyuk, I. (2011). Vasyl Sukhomlynskyi pro vplyv pryrody na rozumove vykhovannia dytyny [Vasyl Sukhomlynsky on the influence of nature on the mental education of a child]. Naukovi zapysky KDPU - Scientific notes of the Kyiv Polytechnic University. Kirovograd: Kyiv Polytechnic University named after V. Vynnychenko, 101, 44-51 [in Ukrainian].

2. Berezivska, L. (2023). Idei Vasyliia Sukhomlynskoho pro dukhovnu potrebu dytyny v chytanni u rusli novykh vyklykiv i realii: za knyzhkoiu «Sertse viddaiu ditiam» [Vasyl Sukhomlynsky's ideas about the spiritual need of a child in reading in the context of new challenges and realities: based on the book "I give my heart to children"]. Naukovo-pedahohichni studii - Scientific and pedagogical studios, 7, 9-25 [in Ukrainian].

3. Gaidai, I.A. (2017). Idei formuvannia humanistychnykh tsinnosti molodshykh shkoliariv u pedahohichnii spadshchyni V.O.Sukhomlynskoho [Ideas for the formation of humanistic values of younger schoolchildren in the pedagogical heritage of V.O. Sukhomlynsky]. Filosofiia dlia ditei. V.O. Sukhomlynskyi u dialozi z suchasnistiu: Pedahohichni chytannia - Philosophy for children. V.O. Sukhomlynsky in dialogue with modernity: Pedagogical readings. Zhytomyr: FO-P Levkovets N.M., 28-33 [in Ukrainian].

4. Dubasenyuk, O.A. (2017). Dytiacha tvorchist yak zasib i rezultat vykhovannia v «Shkoli radosti» V.O. Sukhomlynskoho [Children's creativity as a means and result of education in the "School of Joy" by V.O. Sukhomlynsky]. Filosofiia dlia ditei. V.O. Sukhomlynskyi u dialozi z suchasnistiu: Pedahohichni chytannia - Philosophy for children. V.O. Sukhomlynsky in dialogue with modernity: Pedagogical readings. Zhytomyr: FO-P Levkovets N.M., 63-74 [in Ukrainian].

5. Zdanevich, L.V., Atroshchenko, T.O., Frolenkova, N.O. (2023). Natsionalno-patriotychne vykhovannia maibutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity u protsesi fakhovoi pidhotovky [National-patriotic education of future educators of preschool educational institutions in the process of professional training]. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh - Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and general education schools. Odesa: Publishing house "Helvetica", 90, 84–88 [in Ukrainian].

6. Ivanova, V.V., Atroshchenko, T.O. (2024).pozytyvne stavlennia do pryrody yak rezultat formuvannia pryrodnycho-ekolohichnoi kompetentnosti u ditei doshkilnoho viku [Positive attitude towards nature as a result of the formation of natural and ecological competence in preschool children]. Pedahohichna Akademiia: naukovy zapysky - Pedagogical Academy: Scientific Notes, 13 [in Ukrainian].

7. Kontseptsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy [The concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine]. Nakaz MON Ukrainy № 527 vid 06.06.2022 r. - Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 527 dated 06.06.2022. Retrieved from :<https://drive.google.com/file/d/1BdJsxljlNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> [in Ukrainian].

8. Popovych, O.M., Romanchenko, A.S. (2025). Kharakterystyka zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti dytyny-doshkilnyka [Characteristics of health-preserving competence of a preschool child]. Suchasni tendentsii rozvytku nauky y osvity v umovakh pohlyblennia yevrointehratsiinykh protsesiv - Modern trends in the development of science and education in the context of deepening European integration processes. Mukachevo: Mukachevo State University Publishing House, 106-108 [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity) nova redaktsiia [On approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education) new edition]. Nakaz MON Ukrainy № 33 vid 12.01.2021 r. Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].

10. Sukhomlynska, O. (2012). Dumky V.O. Sukhomlynskoho pro zdorovia ditei v istorychnii perspektyvi [Thoughts of V.O. Sukhomlynsky about children's health in a historical perspective]. Ridna shkola - Native School, 3-7 [in Ukrainian].

11. Sukhomlynsky, V.O. (1977). Vybrani tvory [Selected works]. Kyiv: Rad. shk., 668 p. [in Ukrainian].

12. Sukhomlynsky, V. O. (1976). Metodyka vykhovannia kolektyvu [Methods of training a team] Kyiv: Soviet School, 403-641 [in Ukrainian].

13. Sukhomlynsky, V. O. (1976). Pavlyska serednia shkola [Pavlish secondary school]. Kyiv: Soviet School, 7-390. [in Ukrainian].

14. Khoruzh, L.L. (2009). Etychni dominanty vykhovannia osobystosti (za materialamy «Khrestomatii z etyky» V.O.Sukhomlynskoho) [Ethical dominants of personality education (based on materials from the “Textbook on Ethics” by V.O. Sukhomlynsky)]. Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky» - Collection of scientific works “Pedagogical Sciences”, 53, 57-61. [in Ukrainian].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>